

ORMANA İLİŞKİN TUTUM ÖLÇEĞİ GELİŞTİRİLMESİ

Hilmi DEMİRKAYA

S.D.Ü. Burdur Eğitim Fakültesi, Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Böl., Burdur.

Hasan GENÇ

S.D.Ü. Burdur Eğitim Fakültesi, Ortaöğretim Fen ve Mat. Alanlar Eğt. Böl., Burdur.

Özet

Bu çalışmanın amacı, öğrencilerin ormana yönelik tutumlarını belirlemek için bir ölçek geliştirmektir. 69 maddeden oluşan ve farklı boyutlara sahip taslak tutum ölçeği Burdur ve Fethiye’de ilköğretimin 8. sınıflarında öğrenim gören 129 öğrenciye uygulanmıştır. Faktör analizi sonucunda ölçekten 33 madde atılmış ve geriye olumlu ve olumsuz ifadelerden oluşan 36 madde kalmıştır. Yapılan geçerlik ve güvenilirlik analizleri neticesinde ormana ilişkin tutum ölçeği kullanıma hazır hale getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler:Orman, tutum ölçeği, ormana yönelik tutum ölçeği, geçerlik, güvenilirlik

DEVELOPMENT OF AN ATTITUDE SCALE TO MEASURE ATTITUDES TOWARD FORESTS

Abstract

The purpose of the study is to develop an instrument to measure attitudes toward forests. A 69 item draft attitude scale with different dimension was applied to 129 middle school 8th class students in Burdur and Fethiye. According to findings 33 items are deleted from the designed scale. Attitude scale became available after providing its reliability and validity.

Key Words: Forest, attitude scale, attitudes towards forests, reliability, validity

Giriş

Ormanlar, dünya genelinde olduğu gibi ülkemizde de hızla azalmaktadır. İnsanlar genellikle tutumlarını davranışlarına yansıttıkları için ormanlarla ilgili tutumların belirlenmesi ormanları koruma açısından önemlidir. Ormanlar birçok açıdan öneme sahiptir. Ormanlar çevrenin korunmasına katkıda bulunur, hayvanlar için doğal yaşam alanı ve barınak görevi görür, kereste ve orman ürünleri sağlar, rekreasyonel fırsatları ve insanların ruhsal dinginlik kazanabilecekleri ortamları sunarlar. Ülkemizde iklim koşulları nedeniyle, doğal zenginlik kaynağı ormanlarımız, genellikle kıyılarımızda ve kıyılarıımıza yakın yerlerde yoğunlaşmıştır. Ülkemizin orman alanı 20.703.122 hektar olup, yurdumuzun genel alanının %26.7’sini oluşturmaktadır. Ormanlarımızın %51’i verimli, geriye kalan %49’u ise verimsizdir (1)(OGM, 2005:1). FAO (1999)’ ya göre yeryüzündeki orman örtüsü 1980-1995 yılları arasında yaklaşık 180 milyon hektar azalmıştır. Ormanlardaki tahribat oranları her geçen yıl azalırken, yinede yıllık küresel orman kaybı ciddi düzeyde kaygı verici boyutlardadır (2) (FAO, 1999). Bu istatistiksel verilerin ışığında, ormanları koruma çabaları çevre eğitimi programı çevresinde

gerçekleştirilmektedir. İnsanların çevreye ilişkin tutumlarının belirlenmesi, ormanları korumanın temel unsurlarından birisidir. İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin ormanlara ilişkin tutumlarının belirlenmesi, ormanları korumanın geleceği için bir çerçeve oluşturacağı ve orman eğitiminde gelecekte yapılması gereken çalışmalarla ilgili ipuçları vereceği düşünülmektedir (3) (Frost, 2000: 1-2)

Tutumla ilgili pek çok tanım yapılmıştır. Smith(1968) tutumu “ bir bireye atfedilen ve onun bir psikolojik nesne ile ilgili düşünce ve duygu davranışlarını düzenli bir biçimde oluşturan eğilim olarak tanımlamıştır (4) (Aktaran; Kağıtçıbaşı, 199: 102). (5) Morgan (1961)’a göre tutumların üç bileşeni vardır. Merkezi bileşen bir nesne ile ilgili, görevli olarak devamlı olumlu ya da olumsuz duyguların oluşturduğu duygusal bileşendir. Bilişsel bileşeni tutumun nesneliliğiyle ilgili inançlar meydana getirir. Üçüncü bileşeni ise duygu ve inançlara uygun bir biçimde davranma eğilimi olarak adlandırabilecek davranışsal bileşendir. Tutumların bu üç bileşeni esasında kendi içerisinde bir bütünlük gösterir.

Günümüzde orman yangınları, kaçak kesim ve çeşitli doğal-beşeri etmenlerle ülkemizdeki orman alanlarında tahribatlar olduğu gözlenmektedir. İlköğretim ve ortaöğretim aşamalarında öğrencilere iyi bir çevre bilinci kazandırılabilirse bu tahribatın önlenilebileceği öngörülmektedir. Bu bağlamda, öğrencilerin ormanlara ilişkin tutumları belirlendiği takdirde, bu sonuçlar ışığında gerekli eğitim çalışmaları sayesinde öğrencilere yeterli çevre bilinci kazandırılabilir. Ülkemizde ormanların korunmasına yönelik pek çok çalışma sürdürülmektedir. Yapılan literatür taraması sonucunda Türkiye’de ormanlara ilişkin tutumların belirlenmesine yönelik bir ölçme aracına rastlanma olması; “Ormanlara İlişkin Tutum Ölçeği” hazırlanmasını anlamlı kılmaktadır.

Ön Deneme Uygulanması

Ölçeğin Deneme Formu; 2004-2005 eğitim öğretim yılında Burdur merkez ilçede yer alan Bahçelievler İlköğretim okulunda öğrenim gören 8. sınıf öğrencilerinden 98 kişiye ve Fethiye İlköğretim okulunda öğrenim gören 8. sınıf öğrencilerinden 31 kişiye uygulanmıştır.

Ön Deneme Sonucunda Madde Seçimi

Beşli Likert Tipi “ormanlara ilişkin tutum ölçeği” formunun 69 maddesinden hangilerinin işlediğini belirlemek amacıyla madde toplam test korelasyonu incelenmiştir. Sonuçları Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı ile istatistiksel anlamlık düzeyleri Tablo 1’de verilmiştir.

Yöntem

Tutumları ölçmek için geliştirilen ölçeklerde en çok kullanılan yöntemlerden biri de Likert’in “Toplamlı Sıralama Yöntemi”dir (6) (Bakırcıoğlu, 1994:186). Likert Tutum Ölçeği, tutumları en kolay ve doğrudan ölçen bir yöntemdir (7) (Kağıtçıbaşı, 1999:136). Bu tür ölçekler deneklerin görüşlerini ve ilgili öneriye/ifadeye katılım düzeylerini belirlemeye imkan tanır (8) (Özgül, 1998:361). Söz konusu nedenlerden dolayı “Ormanlara İlişkin Tutum Ölçeği” Likert yöntemi ile hazırlanmıştır. Bu ölçeğin hazırlanmasında aşağıdaki aşamalar izlenmiştir.

Ölçeğin Deneme Formunun Geliştirilmesi**1. Aşama:**

Burdur Eğitim Fakültesi, Türkçe Öğretmenliği Bölümü 1. sınıf öğrencilerinden 60 kişiye, Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı 3. sınıf öğrencilerinden 120 kişiye taslak şeklindeki anket formu dağıtılmış ve öğrencilerden ormanlara yönelik duygu, düşünce ve davranışlarını içeren cümleler yazmaları istenmiştir. İlgili öğrencilerin, daha önce derslerinde duygu, düşünce ve davranış kavramlarını yorumladıkları için söz konusu isteği yerine getirmede zorlanmadıkları gözlenmiştir.

2. Aşama:

Öğrenciler tarafından yazılan cümleler, tek tek okunarak tutum cümlesi olarak kullanılabilecekler belirlenmiştir. Bu cümleler, tutum için madde yazım kurallarına uygun olarak yeniden ifade edilmiştir.

3. Aşama:

Düzeltilen ve yeniden yazılan tutum cümleleri, ormanlara ilişkin tutumların duyuşsal, bilişsel ve davranışsal bileşenleri dikkate alınarak değerlendirilmiştir. Bu işlem yapılırken, ifadelerin olumlu veya olumsuz olmalarına ve söz konusu bileşenlerden hangisini temsil ettiklerine göre sayıca eşitlenmelerine çalışılmıştır. Bu şekli ile maddeler; psikolojik ölçme aracı geliştirme konusunda uzaman kişilere sunulmuş, dil ve kapsam açısından değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme sonucunda maddeler denemelik form için hazır hale getirilmiştir.

4. Aşama:

Hazırlanan 69 madde, olumluluk ve olumsuzluk sıralamaları dikkate alınarak ve yanıtlayıcıda bir tepki kurulumunu engelleyecek şekilde deneme formunda sıralanmıştır. Deneme formunun ilk maddesinin, deneklerde önyargı oluşturmayacak çok özel olmayan olmasına özen gösterilmiştir.

Ölçeğin Puanlanması

Ölçek; “tamamen katılıyorum”, “katılıyorum”, “kararsızım”, “katılmıyorum” ve “hiç katılmıyorum” şeklinde derecelendirilmiştir. Olumlu maddeler “tamamen katılıyorum” seçeneğinden başlamak üzere 5’den 1’e doğru; olumsuz maddeler ise “tamamen katılmıyorum” seçeneğinden başlamak üzere 1’den 5’e doğru puanlanmıştır. Bu şekli ile, ölçeğin deneme formundan alınabilecek en düşük toplam puan 69 ve en yüksek toplam puan ise 345’dir.

Tablo 1. Ormanlara İlişkin Tutum Ölçeği Deneme Formunun Madde Toplam Test Korelasyonları ve Anlamlılık Düzeyleri

Madde No	r	Madde No	r	Madde No	r	Madde No	r
1	.452**	21	.525**	41	.245**	61	.506**
2	.468**	22	.576**	42	.632**	62	.546**
3	.108*	23	.329**	43	.468**	63	.309**
4	.516**	24	.474**	44	.368**	64	-.105
5	.529**	25	.576**	45	.116	65	.103
6	.027*	26	.305**	46	.287**	66	.209*
7	.460**	27	.584**	47	.278**	67	.102
8	.462**	28	.031	48	.550**	68	.483**
9	.386**	29	.501	49	.238**	69	.530**
10	.522**	30	.593**	50	.384**		
11	.347**	31	.580**	51	.627**		
12	.327**	32	-.087	52	.352**		
13	.595**	33	.490**	53	.596**		
14	.450**	34	.231**	54	.347**		
15	.389**	35	.478**	55	.450**		
16	.321**	36	.361**	56	.464**		
17	.183*	37	.494**	57	.632		
18	.621	38	.517*	58	.619		
19	.181*	39	.317**	59	.291**		
20	.246*	40	.327**	60	.373**		

*p<0.05

**p<0.01

Ölçeğin Güvenirliği

Likert tipi bir tutum ölçeğinde, bir maddeden elde edilen puan dağılımının sürekli değişken olduğu varsayılmaktadır. Ayrıca, ölçekte yanıt seçenekleri ikiden daha fazladır ve seçenekler içinde tek bir doğru yanıt bulunmamaktadır. Bunun dışında, bu ölçeğin temel varsayımlarından biri, ölçekteki her bir maddenin ölçülen tutumla monotonik bir ilişki içinde olduğudur. Bunun anlamı, her bir maddenin aynı tutumu ölçtüğüdür. Bundan dolayı, Likert tipi bir tutum ölçeğinde güvenirlilik düzeyini saptamak için iç tutarlılığın bir ölçütü olan, Cronbach tarafından geliştirilen “Cronbach Alpha” katsayısının kullanılması uygun bulunmaktadır (9) (Tavşancıl, 2002:152). Bu nedenle, “Ormanlara İlişkin Tutum Ölçeği”nin güvenirliliği, Cronbach Alpha katsayısı hesaplanarak belirlenmiştir. Ölçeğin deneme formundaki 69 madde üzerinden Cronbach Alpha katsayısı .86’dır. Maddeler seçildikten sonra, 36 maddenin Cronbach Alpha katsayıları tekrar hesaplanarak .90 bulunmuştur. Bu sonuç; ölçeğin güvenilir ölçme yaptığını göstermektedir.

Ölçeğin Geçerliliği

Gerek madde yazım sürecinde izlenen aşamalar, gerekse madde toplam test korelasyonunun yüksekliği, ölçeğin kapsam geçerliğini sağladığını kanıtlamaktadır. Ayrıca, ölçeğin yapı geçerliğini sağlamak amacı ile faktör analizi yapılmıştır. Faktör analizi sonucunda, ölçeği oluşturan maddelerin altı faktör şeklinde dağılım gösterdikleri izlenmiştir. Faktör gruplarına ilişkin maddeler ve bu maddelerin faktör yükleri Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Faktör Analizi Sonuçlarına Göre Faktör Grupları ve Bu Grupları Oluşturan Maddelerin Faktör Yükleri

F.O.M.: Faktörü Oluşturan Maddeler				F.Y.: Faktör Yükleri							
1. F.O.M.	FY	2. F.O.M.	FY	3. F.O.M.	FY	4. F.O.M.	FY	5. F.O.M.	FY	6. F.O.M.	FY
43	.733	31	.780	13	.698	18	.770	57	.717	68	.739
48	.706	33	.764	5	.698	10	.537	58	.708	61	.641
21	.698	30	.655	56	.647	8	.508	15	.695	24	.564
51	.622	37	.618	35	.557	27	.447	62	.682		
42	.603	22	.428	55	.554	69	.436	4	.548		
53	.558	2	.409	14	.473	1	.414	7	.473		
25	.482	29	.403								
27	.464										

Tablo 2’de, ölçeği oluşturan maddelerin faktörlere katkı derecelerine göre sıralanması izlenmektedir. 6. faktör en az madde sayısına (üç), 1. faktör ise en çok madde sayısına (sekiz) ve en yüksek faktör yüklü maddeye sahiptir. Faktör yükleri .4’ün altında olan maddeler (3, 6, 9, 11, 12, 16, 17, 19, 20, 23, 26, 28, 32, 34, 36, 39, 40, 41, 44, 45, 46, 47, 49, 50, 52, 54, 59, 60, 63, 64, 65, 66, 67) ölçekten çıkarılmıştır.

Ölçek Puanlarının Değerlendirilmesi

36 maddeden oluşan; “Ormanlara İlişkin Tutum Ölçeği”nden alınabilecek en yüksek puan 180, en düşük puan ise 36’dır. Bu hali ile, ölçekten alınan toplam puanlar madde sayısına bölünerek, kişilerin elde ettikleri ortalama puanlarına göre, onların Ormanlara İlişkin Tutumları hakkında bir yargıya varılabilir. Bu durumda; 3’ün altında ortalama puana sahip kişiler olumsuz, 3’ün üstünde ortalama puana sahip kişiler olumlu tutuma sahip olarak değerlendirilebilir.

Kaynaklar

1. OGM,. (2005). **Ormanlarımız ve Sağladığı Faydalar**. T.C. Orman Bakanlığı. O.G.M. Basımevi, Ankara.
2. FAO, 1999. **State of the World's Organization of the United Nations**. <http://www.fao.org/forestry>
3. Frost, Christopher John (2000). **Comparing Attitudes About Forests Between Young Adults in North-Central Florida and the Peruvian Amazon**. (Unpublished Doctoral Dissertation). University of Florida.
4. Kağıtçıbaşı, C. (1999). **Yeni İnsan ve İnsanlar Sosyal Psikolojiye Giriş**. İstanbul: Evrim Yayınevi, 10. Baskı, Sosyal Psikoloji Dizisi:1.
5. Özgüven, İ. E. (1998). **Psikolojik Testler**. Ankara: PDREM Yayınları, Sistem Ofset.
6. Morgan, C. T. (1961). **Introduction to Psychology**. 2nd Edition, New York: McGraw-Hill
7. Bakırcıoğlu, R. (1994). **İlköğretim Ortaöğretim ve Yükseköğretimde Rehberlik ve Psikolojik Danışma**. Ankara: Turhan Kitabevi.
8. Tavşancıl, E. (2002). **Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi**. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Ek:

Ormanlara İlişkin Tutum Ölçeği Deneme Formunda Yer Alan Maddeler

1.	Ormanlar, öncelikle insanların yararlanmaları için vardır.
2.	Ormanlar, insana korku veren ürkütücü yerlerdir.
*3.	Ağaç yapraklarının hayvanların beslenmesinde ne kadar önemli olduğunu bilmek isterdim
4.	Bir ormanda yer alan ağaçları sevme düşüncesi bana göre saçmalaktır.
5.	Bir ormanda bulunduğumda araştırma ve merak duyguları içerisinde olurum.
*6.	İnsanlar tarafından işletilen ormanların, doğal ormanlara göre daha sağlıklı olduğunu düşünürüm
7.	Ağaçlar da insanlar gibi yaşama hakkına sahiptir.
8.	En önemli ağaç türleri, insanların yararlanabilecekleri ürünler veren bitkilerdir.
*9.	Ağaç dikmek, çevrenin sevilmesine ve korunmasına yardımcı olan bir etkinliktir.
10.	İnsanlar, ormanlar olmadan da yaşamlarını sürdürebilirler.
*11.	Ormanları korumanın en önemli nedenlerinden biri, doğal yaşam alanlarının korunmasıdır.
*12.	Bir orman içerisine girdiğimde oradaki bitki ve hayvanlara zarar vermekten korkarım
13.	Ağaçların nasıl oksijen ürettiklerini öğrenmek sıkıcıdır.
14.	Belli türde bitkilere karşı güçlü bir sevgi duyarım.

15.	Türü tehlikede olan bir bitkiyi görmek için orman içerisinde kilometrelerce yol yürümek bana göre zaman kaybıdır.
*16.	İnsanlar, yaşadıkları yerlerin yakınında bulunan bir ormanda yer alan bitkileri korumalıdır.
*17.	Orman yangınlarının sık görüldüğü bölgelerde, yangına daha dayanıklı ağaç türleri dikilmelidir.
18.	Bir ormanın orman ürünleri (kereste, kağıt, odun vb.) sağlaması, insanların onu güzel bulmasından daha önemlidir.
*19.	Eğer bir ormanda yalnız başıma kalsaydım, korkmazdım.
*20.	Bir ağacın nasıl çiçek açtığını bilmek isterdim.
21.	Ormanlara karşı olan sevgim, en güçlü duygularım arasındadır.
22.	Kendimi mutlu hissedebileceğim bir doğal ortamda vakit geçirme ihtiyacı duyarım.
*23.	Ağaçlar da canlı olduğuna göre, kesilirken acı hissettiklerini düşünürüm
24.	İnsanlar, tahrip etmeden de ormanlardan yararlanabilirler.
25.	Hayvanların ve bitkilerin yaşayabilecekleri bir ormanlık alanı korumak çok önemlidir.
*26.	Ormanda yetişen bazı bitkiler hastalıkların tedavisinde kullanıldığından, ormanları korumalıyız
27.	Bitkiler, günlük yaşamımızda önemli bir yere sahiptir
*28.	Orman alanlarının kentsel ve sanayi gelişim alanlarının dışında bırakılması iyi bir uygulamadır.
29.	Ormanda kontrollü bir şekilde ateş yakmak yanlış değildir.
30.	Ağaçlar güzeldir.
31.	Türkiye ormanlarında bir yangın çıkarsa, ev ve iş yerlerine zarar vermediği müddetçe yanmasına izin verilmelidir.
*32.	Ormanlara insanlar tarafından zarar gelmeyeceğini düşünüyorum.
33.	Ağaç kesmek, beni kamçılayan zevk aldığım bir iştir.
*34.	Ağaçları sevmeyen insanların bu düşüncelerinin nereden kaynaklandığını bilmek isterdim
35.	Bitkilerin havadaki karbondioksiti besin yapmada kullanmaları ilgimi çeker
*36.	Ormandaki anıt ağaçları görmek isterdim
37.	Ülkemizden başka yerde yetişmeyen ağaçların bulunduğu ormanların koruma altına alınması bence anlamsızdır
38.	Ülkemizden başka yerde yetişmeyen ağaçların bulunduğu ormanlık alanlar piknik yeri olarak kullanılmamalıdır.
*39.	Piknik yaparken çevreye zarar veren insanların ormanlara girmeleri engellenmelidir
*40.	Ormanlara gizlice çöp dökenlere ağır cezalar verilmesini isterdim
*41.	Orman çevresindeki yerlerde anız (tarlalardaki bitki kalıntıları) yakmanın ormanda yangınlara neden olacağını düşünüyorum.

42.	Ormanda dolaşarak farklı bitki türleri keşfetmek bana çok çekici geliyor.
43.	Ormanlarla ilgili toplantı ve etkinliklere severek katılıyorum.
*44.	Kullandığımız ürünler, ormanlardan elde ediliyorsa ambalajın üzerine yazılmalı ve tüketicilerin bilinçlendirilmesi sağlanmalıdır.
*45.	Orman yangınlarını önlemek için farklı türdeki ağaçlarla karışık dikim yapılmalıdır.
*46.	Ormanlarımıza daha fazla görevli koyarak, bakım faaliyetlerini artırmalıyız.
*47.	Türkiye ormanları, özelleştirilirse insanlar onlarla daha fazla severek ilgilenirler.
48.	Ormana zarar veren birisini gördüğümde, engel olmak için herşeyi yaparım.
*49.	Ormanlık alanlarda gecekondular ve villa yapımına kesinlikle izin verilmemelidir.
*50.	Orman içi ve kenarı köylülerinin tarla açmak amacıyla ormanları yok etmeleri önlenmelidir.
51.	Okullarda ormanların önemine yönelik eğitim verilmelidir.
*52.	Şehirlerin en sevdiğim bölümleri kent-içi ormanlarıdır.
53.	Kullanılmayan boş araziler ağaçlandırılmalıdır.
*54.	Bitkilere zarar verebilecek hayvanların ormanlık alanlara girmesinin yasaklanmasını doğru buluyorum.
55.	Ormanları, sadece piknik yapabilecek ortamlar olduğu için severim.
56.	Ormanlara sadece meyve verebilen ağaçlar dikilmelidir.
57.	Kentlere yakın orman alanları, yerleşime açılmalıdır.
58.	İnsanların duygularını ağaçlara yazmaları ilgimi çeker.
*59.	Orman içi ve kenarında yaşayan insanlar daha sağlıklıdır.
*60.	Ağaçlar sevgi ve ilgiye muhtaçtırlar.
61.	Kullandığımız eşyalarda orman ürünlerinden yapılanlar yerine suni olanları tercih ederim.
62.	Ormanlar kesilmeli, onların yerine turistik tesisler açılarak daha fazla kazanç elde edilmelidir.
*63.	Orman alanlarına çeşitli tesisler kurulması yanlıştır.
*64.	İnsanlar orman varlığını tehdit eden en önemli unsurdur.
*65.	Ormanları kutsal olduğunu düşündüğüm için severim.
*66.	Bir ormanın güzelliği ve insana verdiği huzur, orman ürünleri sağlamasından daha önemlidir.
*67.	Mülkiyetimin kendime ait olduğu bir orman kurmak isterim.
68.	Bozulmuş orman alanları, yerleşime açılmalıdır.
69.	Orman alanlarının yok edilmesinin ekolojik dengeyi bozacağını düşünüyorum.

*Deneme formunda yer alıp son şekilde yer almayan maddeler